

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Vlasty Formánkové a soudců Miloslava Výborného a Michaely Židlické ve věci stěžovatele **JUDr. Václava Halbicha**, Revoluční 2, Praha 1, právně zastoupeného JUDr. Lubošem Tichým, Václavské náměstí 57, Praha 1, za vedlejšího účastenství společnosti Alba, a. s., právně zastoupené advokátem Mgr. Stanislavem Němcem, Vinohradská 32, Praha 2, a České strany sociálně demokratické, právně zastoupené advokátem JUDr. Janem Lindou, Dlouhá 13, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 16. 3. 2004 sp. zn. 13 C 57/2003, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 10. 2004 sp. zn. 13 Co 329/2004 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2005 sp. zn. 21 Cdo 1256/2005, t a k t o :

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 16. 3. 2004 sp. zn. 13 C 57/2003, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 10. 2004 sp. zn. 13 Co 329/2004 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2005 sp. zn. 21 Cdo 1256/2005 bylo zasazeno do základního práva stěžovatele vlastnit majetek zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na spravedlivý proces vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 16. 3. 2004 sp. zn. 13 C 57/2003, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 10. 2004 sp. zn. 13 Co 329/2004 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2005 sp. zn. 21 Cdo 1256/2005 se ruší.

Odůvodnění:*I. Formální posouzení ústavní stížnosti*

1. Ústavnímu soudu byl dne 14. 3. 2006 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí meritorně zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II. Nastínění podstaty sporu

3. Česká strana sociálně demokratická (dále jen „ČSSD“) uzavřela s JUDr. Zdeňkem Altnerem dne 2. 5. 1997 „mandátní smlouvu“, v níž se JUDr. Altner zavázal poskytovat tomuto klientovi právní pomoc při realizaci jeho vlastnického práva k akciím společnosti Cíl, a. s., a vlastnického práva k přesně konkretizovanému nemovitému majetku. Za účelem spolupráce byl oprávněn zvolit si kterékoli právníky ze seznamu advokátů České advokátní komory nebo Notářské komory České republiky. Odměna za poskytnutí právní pomoci byla sjednána jako smluvní ve výši 10% ze zjištěné ceny nemovitostí ke dni vzniku pohledávky, při splnění podmínky zapsání spol. Cíl, a. s., do obchodního rejstříku s tím, že ČSSD bude jediným akcionářem a současně tato společnost bude zapsána v katastru nemovitostí jako vlastník předmětných nemovitostí. Téhož dne uzavřeli JUDr. Altner jako mandatář, stěžovatel a JUDr. Hájek „dohodu o přistoupení k mandátní smlouvě“ v nedílném rozsahu všech práv a povinností vyplývajících pro mandatáře ze smlouvy. Mandatář se zavázal poukázat každému z přistupujících jednu třetinu došlých plateb nejpozději do 10 dnů poté, co mu na jeho účet budou připsány jakékoli částky z titulu mandátní smlouvy. ČSSD na základě uvedené mandátní smlouvy vyplatila 1/3 odměny JUDr. Altnerovi a 2/3 odměny složil do soudní úschovy, neboť měl důvodné pochybnosti o tom, kdo je jeho věřitelem. JUDr. Altner pak v této části postoupil pohledávku za ČSSD na žalovanou společnost Alba, a. s.

III. Řízení před obecnými soudy

4. V řízení před obecnými soudy se stěžovatel domáhal toho, aby společnosti Alba, a. s., a ČSSD byla uložena povinnost souhlasit s tím, aby byla stěžovateli vydána ze soudní úschovy částka 16.807.042,- Kč. Důvodem pak má být především ta skutečnost, že přistoupením k mandátní smlouvě uzavřené mezi JUDr. Altnerem a ČSSD byl stěžovatel postaven na roveň účastníka mandátní smlouvy.

5. Obvodní soud pro Prahu 1 dospěl k závěru, že mezi JUDr. Altnerem a ČSSD došlo k uzavření smlouvy o právní pomoci dle ustanovení § 26 zákona č. 85/1996 o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“), přičemž je třeba vyjít především ze speciální právní úpravy, kterou v předmětném případě představuje právě zákon o advokacii. Smlouvu mezi advokátem a klientem o poskytování právní pomoci považoval obvodní soud za druh příkazní smlouvy, která je v obecné rovině upravena v ustanovení § 724 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“). Použití zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OBZ“), obvodní soud zcela vyloučil, neboť se na tom smluvní strany nedohodly a nejedná se o vztah upravený v ustanovení § 1 a § 4 OBZ. Smlouva klienta a advokáta o právní pomoci je pak obecným soudem považována za takový druh smlouvy, který podle speciální právní úpravy nepřipouští, aby k závazku advokáta, kterého si klient zvolil, přistoupila třetí osoba. Přistoupení k závazku dle ustanovení § 533 a násl. OZ pak umožňuje přistoupit jen k těm závazkům, jejichž předmětem je zaplacení peněžité částky. Obvodní soud dospěl k závěru, že ČSSD neuzavřela smlouvu o právní pomoci se stěžovatelem jakožto s notářem, ale uzavřela smlouvu s advokátem JUDr. Altnerem. Mezi ČSSD a stěžovatelem tak není žádný závazkový právní vztah a ČSSD tak není povinna souhlasit s vydáním úschovy žalobci.

6. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně konstatoval, že pro posouzení důvodnosti žaloby je rozhodující zjištění, že mezi stěžovatelem a ČSSD není na základě mandátní smlouvy vztah věřitele a dlužníka. Obdobně jako soud nalézací zhodnotil soud odvolací též otázku přistoupení k závazku. Věřitelem ČSSD by se stěžovatel mohl stát jen v případě, že by s JUDr. Altnerem uzavřel smlouvu o postoupení pohledávky, což se však zjevně nestalo.

7. Z odmítavého usnesení Nejvyššího soudu o dovolání stěžovatele vyplývá, že dle mínění Nejvyššího soudu není pro rozhodnutí projednávané věci samo o sobě významné, zda smlouva ze dne 2. 5. 1997 označená jako „dohoda o přistoupení k mandátní smlouvě ze dne 2. 5. 1997“ představuje stěžovatelovo přistoupení k mandátní smlouvě na straně mandatáře v nedílném rozsahu všech práv a povinností vyplývajících z mandátní smlouvy nebo zda má jiný obsah, popřípadě jaký představuje smluvní typ. Nejvyšší soud se při hodnocení nastíněného případu věnoval především otázce platby za poskytnutí právních služeb, neboť tato představuje ohnisko sporu. Poukazuje přitom na ujednání dohody o přistoupení k mandátní smlouvě ze dne 2. 5. 1997, v němž se JUDr. Altner zavázal poukázat každému přistupujícímu třetímu došlých plateb z titulu mandátní smlouvy. Odvolací soud tedy dovodil, že stěžovatel se nestal věřitelem ČSSD a tato (společně se společností Alba. a. s.) nemusí souhlasit s vydáním úschovy stěžovateli, neboť tento neměl ve vztahu k ČSSD nárok na vyplacení podílu z celkové odměny.

IV. Shrnutí námitek z ústavní stížnosti

8. S uvedenými závěry obecných soudů stěžovatel nesouhlasí a je toho názoru, že v proběhlém soudním řízení došlo k zásahu do jeho základních práv, jež jsou mu garantována Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“) v ustanovení čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 17 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 38. Současně s tím měla být porušena též

základní práva garantovaná čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dále měly být porušeny též čl. 1, čl. 2 odst. 4 a čl. 90 Ústavy ČR.

9. Rozhodnutí obecných soudů považuje stěžovatel za nepřezkoumatelná, neboť soudy opomenuly provést a zhodnotit mnohé důkazy předložené stěžovatelem. Peněžní prostředky vyplacené ČSSD jako odměna za poskytnutí právní služby na základě mandátní smlouvy a smlouvy o přistoupení k mandátní smlouvě jsou již více jak šest let nezákonně zadržovány v soudní úschově a je tak zjevné, že dojde k jejich vyvlastnění.

10. V projednávané věci v rámci obvodního soudu pro Prahu 1 nerozhodoval nezávislý soudce. Druhým přistoupiším k mandátní smlouvě byl advokát JUDr. Zdeněk Hájek, který se obdobně jako stěžovatel domáhal svých práv ze smlouvy o přistoupení před Obvodním soudem pro Prahu 1, přičemž jeho věc rozhodovala Mgr. Maria Sinevičová, která rozhodla shodně a na základě stejné právní argumentace jako JUDr. Libuše Fritzová. Porušení práva na zákonného soudce je ze strany stěžovatele spatřováno v tom, že jeho věc byla přikázána k projednání soudkyni JUDr. Libuši Fritzové v rozporu s pravidly pro přidělování jednotlivých věcí soudcům Obvodního soudu pro Prahu 1. Pro případ, že by se prokázalo, že k přidělení věci došlo v souladu s těmito pravidly, stěžovatel tvrdí, že tato jsou v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny, § 36 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), a ustanoveními § 41 a 42 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

11. K porušení práva na svobodný projev a veřejnosti řízení mělo dojít tím, že při jednání před Městským soudem v Praze ze dne 13. 10. 2004 bylo stěžovateli odňato slovo při přednesu závěrečné řeči.

12. Co se týče vlastnického práva, stěžovatel rozlišuje jeho porušení v primární a sekundární rovině. Primárně mělo dojít k porušení vlastnického práva jeho odejmutím a sekundárně se cítí být dotčen na svých vlastnických právech nerovným postavením stěžovatele jako vlastníka v porovnání s vlastníkem, který nabyl své vlastnické právo na základě stejného právního titulu. Vlastnickému právu dvou vlastníků ve stejném právním postavení se tak dostává odlišné právní ochrany. Předmětem porušeného vlastnického práva stěžovatele pak byla pohledávka vůči ČSSD na výplatu odměny za právní služby. Vlastnické právo k pohledávce vzniklo právě na základě dohody o přistoupení k mandátní smlouvě. Skutečnost, že je stěžovatel věřitelem ČSSD, obecné soudy zcela odmítly. Další část právní argumentace stěžovatele, týkající se zásahu do jeho vlastnického práva, se odvíjí od tvrzení vyvlastnění vlastnického práva.

13. Stěžovatel poukazuje na skutečnost, že pokud bude předmět soudní úschovy vydán společnosti Alba, a. s., nebude nikdy naplněn důvod pro vyplacení odměny stěžovateli JUDr. Altnerem, protože na jeho účet z mandátní smlouvy tyto peníze nebudou nikdy připsány. Obecné soudy tak měly postupovat v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/2003, z něhož plyne, že „právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým vyjádřením. Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěly její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se účastníkům procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má

shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi naformulované smlouvy... Porušení ústavně zaručených základních práv se orgán veřejné moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.“ Je tak zřejmé, že vůlí stran bylo docílit pro JUDr. Hájka a JUDr. Halbicha stejné právní postavení jako tomu bylo v případě JUDr. Altnera. S přihlédnutím k výše citovanému nálezu Ústavního soudu měl pak obvodní soud ve svém výkladu aplikovat na místo ustanovení § 533 O.Z. ustanovení o postoupení pohledávky, čímž by se předešlo zneplatnění smlouvy.

14. Podstatnou část ústavní stížnosti věnuje stěžovatel též otázce vztahu mezi mandátní smlouvou a smlouvou o přistoupení k mandátní smlouvě. Dle jeho právního názoru se uzavřením smlouvy o přistoupení k mandátní smlouvě stal smluvní stranou mandátní smlouvy a ve vztahu k ČSSD tak vystupuje v pozici věřitele. Ačkoli ČSSD dohodu o přistoupení k mandátní smlouvě nepodepsala, zjevně považovala stěžovatele a JUDr. Hájka za mandatáře, neboť po nich nikdy nepovažovala předložení substituční plné moci a naopak JUDr. Hájkovi sama vystavila písemnou plnou moc pro zastupování před rejstříkovým soudem a katastrálním úřadem. Se stěžovatelem pak několikrát osobně jednali statutární zástupci mandanta, stěžovatel pro něj sepsal několik notářských zápisů jako poskytování právní pomoci, a to právě na základě mandátní smlouvy.

15. Městský soud v Praze potvrdil rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1, a to i přesto, že skutkový stav posoudil zcela odlišně od nalézacího soudu a dospěl též k odlišným právním závěrům, přičemž tvrdil, že právní posouzení obvodního soudu je správné. Dovolací soud následně posoudil právní stránku věci opět jinak než nižší soudy, vybral jedno ustanovení dohody o přistoupení k mandátní smlouvě týkající se způsobu placení pohledávky a z něj přímo a pouze z něj dovodil, že závazkový právní vztah mezi stěžovatelem a ČSSD nevznikl.

16. Přípisem ze dne 28. 5. 2007 stěžovatel doplnil svoji ústavní stížnost o další právní argumentaci týkající se záměrů žalobce v řízení o zmatečnosti ve stejné věci. Stěžovatel dále přiložil fotokopii dopisu předsedy ČSSD Jiřího Paroubka ze dne 7. 3. 2007, v němž uvádí, že ČSSD souhlasila s tím, aby se stěžovatel i JUDr. Zdeněk Hájek podíleli na právních službách poskytovaných ČSSD, která je pokládala za rovnocenné partnery a za tím účelem je vybavila plnými mocemi. ČSSD proto nikdy nezpochybovala dohodou sjednaný nárok na třetinu celkové odměny za uvedené poskytnuté služby právního zastoupení. Stěžovatel opětovně zdůrazňuje nezbytnost posuzování skutečné vůle smluvních stran.

17. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel rozvedl svoji argumentaci týkající se vyvlastnění. Předmětem vyvlastnění ze strany státu je pohledávka stěžovatele za ČSSD. Pohledávka podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva představuje „majetek“ ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 (viz. *Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Řecko, stížnost č. 13427/87, rozsudek ze dne 9. 12. 1994, Série A č. 301-B, odst. 59 an.*). Soudy svým špatným právním posouzením znemožnily stěžovateli domoci se plnění své pohledávky, ačkoli dlužník, tedy ČSSD, souhlasil s vydáním úschovy stěžovateli. Souhlasu složitele navíc není třeba, jelikož nebylo plnění složeno pro neznámého věřitele. Společnost Alba, a. s., není postupníkem předmětné pohledávky, a to z toho důvodu, že postupitel JUDr. Altner nebyl nikdy oprávněn z této pohledávky a

nemohl ji tak postoupit jinému v souladu s principem *nemo ad alium plus iuris transfere potest, quam ipse habet*. K otázce spravedlivého procesu stěžovatel poukázal na rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 287/2005.

V. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

18. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k předmětnému návrhu ústavní stížnosti vyjádřili.

19. Obvodní soud pro Prahu I odkázal ve svém vyjádření na písemné vyhotovení napadeného rozsudku. Dále pak konstatoval, že spor nebyl z právního hlediska nikterak složitý a skutkový děj byl doložen listinami. Text uzavřených smluv se jevil jako dostatečně určitý a jednoznačný.

20. Obdobně také Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na písemné odůvodnění svého rozhodnutí. K samotnému odvolacímu řízení citovaný soud uvedl, že odvolací jednání proběhlo za hojné účasti veřejnosti. Stěžovatel měl možnost se k věci vyjádřit, což učinil a slovo mu senát odebral poté, kdy se na adresu soudu I. stupně vyjádřil hrubě a urážlivě. Za to mu odvolací senát uložil pořádkovou pokutu, kterou stěžovatel zaplatil. I přes uvedené odvolací soud umožnil stěžovateli formulovat odvolací petit a vyzval jej, aby své podání, které nedočel, založil do spisu, což také učinil. Porušení jeho práva na spravedlivý proces nelze spatřovat v tom, že soudy obou stupňů měly na věc jiný právní názor než stěžovatel.

21. Nejvyšší soud se prostřednictvím JUDr. Ljubomíra Drápała vyjádřil v tom smyslu, že stěžovatel ve svém návrhu nezpochybňuje otázku spravedlivého procesu či ochrany vlastnického práva, ale skutkové a právní posouzení věci dovolacím soudem. Jedná se tak vlastně o návrh na přezkoumání věci v další soudní instanci.

22. Vedlejší účastnice, společnost Alba, a. s., ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že stěžovatel byl dohodou o přistoupení k mandátní smlouvě písemně zavázán uplatnit nárok na podíl z odměny u JUDr. Altnera. Písemný závazek uplatněním předstížného práva na ČSSD porušil. Účastníci mandátní smlouvy výslovně sjednali, že JUDr. Altner odpovídá za plnění závazků z mandátní smlouvy výlučně sám a k pověření dalších advokátů či notářů dílčími úkoly souhlas ČSSD nepotřebuje. Podle znění mandátní smlouvy závazky mezi ČSSD a JUDr. Altnerem sjednané mandátní smlouvou nejsou dohodou o přistoupení dotčeny. Společnost Alba, a. s., proto uzavřela smlouvu o postoupení pohledávky s JUDr. Altnerem.

23. ČSSD ve svém vyjádření k předmětné ústavní stížnosti konstatuje, že je od počátku předníčtné záležitosti, tj. od doby uskutečnění soudní úschovy, v obtížném postavení. ČSSD věděla, že právní služby v soudním sporu o obnovení vlastnických práv k Lidovému domu a souvisejícím nemovitostem jí bude poskytovat tým advokátů JUDr. Altner, JUDr. Hájek a notář JUDr. Halbich. ČSSD byla s touto koncepcí plně srozuměna, zejména když i JUDr. Altner, jediný oficiální mandatář v uzavřené mandátní smlouvě, byl s tím srozuměn a neměl např. výhrady proti přímému udělení plných mocí JUDr. Hájkovi a JUDr. Halbichovi. ČSSD znala samozřejmě i obsah Dohody o přistoupení k mandátní smlouvě a dokument chápala jako interní dohodu o

uspořádání finančních vztahů v rámci uvedeného týmu právních zástupců. Jelikož se jednalo o interní dokument, jehož účastníkem ČSSD nebyla, nezabývala se ČSSD formálně právní úrovní tohoto právního úkonu. Když po skončení soudního sporu právní zástupci uplatnili nárok na sjednaný honorář, ČSSD předpokládala, že každý z členů týmu obdrží 1/3 honoráře. K překvapení tehdejšího vedení ČSSD však JUDr. Altner vznesl požadavek na vyplacení celé částky s důrazným výkladem, že podle mandátní smlouvy je pouze on oprávněn inkasovat honorář. ČSSD na jedné straně věděla, že tento přístup JUDr. Altnera odporuje původním ujednáním, avšak na druhé straně nemohla přehlédnout skutečnou kvalitu dohody o přistoupení, o kterou opírali své nároky JUDr. Hájek a JUDr. Halbich. I když z hlediska morálního ČSSD věděla, že nároky jmenovaných jsou oprávněné, z právního hlediska nemohla přehlédnout riziko, které by pro ČSSD způsobilo vyplacení 2/3 honoráře jmenovaným. Proto uvedenou část honoráře složila do soudní úschovy. Do stejně obtížné situace se ČSSD dostala v průběhu řízení o vyplacení předmětu úschovy příjemcům a následně v průběhu řízení o žalobách JUDr. Hájka a JUDr. Halbicha o nahrazení souhlasu s vydáním soudní úschovy jmenovaným. ČSSD je z hlediska právního, nikoli morálního, lhostejná, který z příjemců získá právní titul na vyplacení předmětu úschovy. Pro ČSSD bylo rozhodující, že 2/3 honoráře byly soudem do soudní úschovy přijaty a že tímto způsobem závazek ČSSD zanikl. Z tohoto důvodu se ČSSD bránila zaujmout stanovisko, komu z příjemců svědčí hmotné právo k předmětu úschovy, resp. komu z nich má být předmět úschovy vyplacen. Je skutečností, že soud postoj ČSSD vyhodnotil jako nesouhlas s vydáním předmětu úschovy. Z výše uvedených důvodů se pak ČSSD zdrží podrobného hodnocení stížnostních důvodů stěžovatele v předmětné ústavní stížnosti. ČSSD proto pouze vyjadřuje pochybnosti, zda interpretace průběhu řízení před obecnými soudy opravňuje ke všem kategorickým závěrům o porušení ústavně garantovaných práv stěžovatele v předmětné věci (otázka zásady nezávislosti soudce, porušení práva na zákonného soudce a úvaha stěžovatele o „rozptýleném fašismu“). Pokud se týká hodnocení skutkového stavu obecnými soudy ve věci samé, ČSSD zdůrazňuje, že podle vůle všech členů týmu právních zástupců (tak jak byla tato jejich vůle ČSSD známa) měli všichni členové týmu ve vztahu k ČSSD jako klientu rovné postavení. Z tohoto hlediska právní závěry obecných soudů odporují této původní shodné vůli. K otázce správnosti činěných právních závěrů se však ČSSD nechce vyjadřovat.

24. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření účastníků a vedlejších účastníků stěžovateli k replice, ten však svého práva k vyjádření v soudcovské lhůtě nevyužil.

VI. Průběh ústního jednání

25. V průběhu ústního jednání jak stěžovatel, tak vedlejší účastnice společnost Alba, a. s., setrvali na svých písemných návrzích s tím, že vedlejší účastnice zpochybnila formální náležitosti ústavní stížnosti a navrhla provedení výslechu svědka JUDr. Altnera. Návrh byl zamítnut, neboť dle názoru Ústavního soudu by provedení tohoto důkazu nemohlo pro posouzení věci z hledisek rozhodných pro hodnocení věci Ústavním soudem nic nového přinést. Další důkazy prováděny nebyly a důkazní řízení bylo skončeno. Z vystoupení účastníků, ani žádné nové skutečnosti nad rámec návrhu a písemných vyjádření k němu nevyplývaly.

VII. Posouzení ústavní stížnosti Ústavním soudem

26. Ústavní soud si za účelem posouzení předmětné ústavní stížnosti vyžádal jak spis Obvodního soudu pro Prahu I sp. zn. 13 C 57/2003, který se věnuje nahrazení projevu vůle, tak i spis téhož soudu sp. zn. 37 Sd 58/2000, týkající se složení sporné finanční odměny do soudní úschovy, přičemž po jejich podrobném prostudování dospěl k závěru, že v záhlaví citovanými rozhodnutími obecných soudů došlo k zásahu do základních práv a svobod stěžovatele.

27. Ústavní soud zdůrazňuje, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, čl. 90 Ústavy). Jeho úkolem není skutkově a právně objasňovat věci, patřící do pravomoci obecných soudů. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Z výše uvedeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani výklad a aplikaci jednoduchého práva, provedený obecnými soudy.

28. Ve svých četných rozhodnutích Ústavní soud zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 74/02, Sbíрка nálezů a usnesení ÚS, svazek 28, str. 85). Jednou z podmínek zásahu Ústavního soudu do aplikace jednoduchého práva obecnými soudy je vedle flagrantního nerespektování kogentní normy také přílišný formalismus při výkladu norem jednoduchého práva.

29. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že vznik závazkových vztahů musí vycházet zejména z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů, neboť se jedná o zcela elementární podmínku fungování materiálního právního státu. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře dovedl autonomii vůle z čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Ústavní soud v tomto ustanovení spatřuje jak strukturální princip, tak subjektivní právo jednotlivce, které je omezitelné k prosazení jiného práva či veřejného zájmu, na základě zákona, přičemž takové omezení musí být přiměřené sledovanému cíli, jehož má být dosaženo (srov. např. nálezy I. ÚS 167/04, in Ústavní soud ČR: Sbíрка nálezů a usnesení, sv. 33, č. 70, str. 197). Autonomie vůle tak představuje původní matici vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí ve smyslu konstanty vytčené před závorkou, v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivněprávně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy.

30. Dle náhledu Ústavního soudu lze v předmětném případě spatřovat pochybení obecných soudů v nedostatečném akcentu na autonomii vůle smluvních stran, který se projevil ve formalistickém přístupu výkladu jednotlivých smluvních ujednání (zde je nutno vyzvednout důležitost rozlišování mezi formálním a formalistickým: formální v právu musí sledovat materiální účel, není-li tomu tak, stává se formalistickým). Obecné soudy se nevěnovaly náležitě skutečně projevované vůli smluvních stran, čímž došlo k zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, jež jsou mu garantovány

především čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Při hodnocení skutkových okolností případu neobsáhly soudy projednávanou věc v celé své šíři, přiklonily se ke striktnímu výkladu dohodnuté smlouvy bez toho, aniž by nahlédly na samotnou podstatu sporu, kterou spatřuje Ústavní soud v odvedení práce a následné odměně za tuto práci.

31. K pravidlům interpretace smluv se Ústavní soud vyjádřil ve svém nálezu ze dne 10. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 436/05 dostupném na <http://nalus.usoud.cz>. V něm uvedl, že je třeba vycházet z toho, že vůle účastníků smlouvy hraje při jejím vytváření a její interpretaci zásadní roli. Jak ostatně Ústavní soud dovodil ve své judikatuře, právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana, vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy, a z principu smluvní volnosti ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a v korespondujícím ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 331/98, Sbíрка nálezů a usnesení ÚS, svazek 18, str. 233).

32. Tomu odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení, když se jednoznačně stanoví prioritá skutečné vůle účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle. Podle platného českého občanského zákoníku, právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Při výkladu smluvních ustanovení tak musí jít obecným soudům především o zjištění skutečné vůle smluvních stran, kterou musí nadřadit restriktivnímu výkladu jednotlivých ustanovení.

33. Text smlouvy je tedy toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Na vůli je proto nutno usuzovat z vnějších okolností, spojených s podpisem smlouvy a realizací smluvního vztahu jak je níže uvedeno.

34. Jinak řečeno, objektivní právo, ačkoliv upravuje základní argumenty a metody výkladu smluv a jiných právních úkonů, nejen že nepodává úplný výčet argumentů a principů, k nimž má soud při výkladu smluv přihlížet, ale nestanoví ani jednoznačnou formou vzájemné vztahy mezi jednotlivými interpretačními pravidly. Soud musí přihlížet ke vzájemným vztahům jednotlivých, v úvahu připadajících argumentů a jejich rolí v konkrétním případě vyvážit, s ohledem na specifika dané kauzy, a nikoli tato kritéria aplikovat mechanicky. Takovýto přístup je zároveň přístupem moderní judikatury, která postupně nahrazuje formálně legalistický pohled na právo pohledem, kterým soudce usiluje poskytnout nejlépe vyargumentovanou odpověď na právní a skutkové otázky, které před něj strany sporu staví.

35. Jak ve svých rozhodnutích dovodily již obecné soudy, je v předmětném případě třeba se zabývat především tím, zda vznikl smluvní vztah mezi ČSSD a JUDr. Halbichem, na jehož základě by byla ČSSD povinna mu uhradit odměnu za provedenou práci. Stěžovatel dovozuje svůj smluvní vztah ze dvou předložených smluv, přičemž

jedna byla označena jako „mandátní smlouva“ a druhá jako „smlouva o přistoupení k mandátní smlouvě“. Jak plyne z vyjádření ČSSD k předmětné ústavní stížnosti, necítí se být smlouvou o přistoupení k mandátní smlouvě jakkoli vázána a přesto, že o její existenci věděla, vždy ji považovala toliko za interní dohodu o uspořádání vztahů v rámci týmu právních zástupců. Z toho důvodu také tato smlouva není opatřena podpisem statutárního zástupce ČSSD. Na jednu stranu tak sice touto smlouvou nemůže dojít k přistoupení k mandátní smlouvě, na stranu druhou jí však může dojít k naplnění mandátní smlouvy a upevnění vnitřních vztahů mezi týmem právních zástupců. Touto smlouvou tak nedošlo ze změně mandátní smlouvy, ale pouze k jejímu naplnění v rámci již vytyčených dispozic.

36. Při hodnocení předmětného případu nelze samozřejmě od výše zmíněných vztahů mezi trojicí právních zástupců odhlížet, ovšem dle náhledu Ústavního soudu se zde jeví být klíčová především otázka vztahu stěžovatele k samotné ČSSD. V tomto konkrétním případě je přitom třeba zohlednit nejen obsah samotné mandátní smlouvy, ale též další okolnosti, které provázely vznik a trvání vztahu mezi JUDr. Halbichem, JUDr. Hájkem a ČSSD.

37. Ze záhlaví sporné smlouvy, která je označena jako mandátní je zřejmé, že byla uzavřena mezi ČSSD a druhou smluvní stranou, která je vymezena tak, že jí je „*JUDr. Zdeněk Altner, advokát se sídlem v Praze 1, Zlatnická 4 (dále jen advokát), který je oprávněn zvolit si za účelem spolupráce při plnění předmětu této smlouvy, kterékoliv právnický ze seznamu advokátů ČAK, nebo notářů NK ČR, pokud si to vyžádá jejich specializace na některé odvětví práva (dále jen advokát)*“. Z uvedeného rezonuje, že ČSSD zmocnila JUDr. Altnera k zajištění spolupracovníků, pro které se pak v textu smlouvy užívá stejné zkratky jako pro JUDr. Altnera, tj. „advokát“. Smluvní strany tak v mandátní smlouvě užily označení „advokát“, ve smyslu „*pars pro toto*“. Proto je nutno bez dalšího vidět pod uvedeným označením nejen JUDr. Altnera, ale právě též další právnický ze seznamu advokátů ČAK, jakož i notářů NK ČR, jejichž právní pomoc JUDr. Altner zajistil. Skutečnost, že JUDr. Halbich a JUDr. Hájek nejsou v záhlaví, v podstatě rámcové smlouvy, výslovně uvedeni, ještě neznamená, že se na ně s ohledem na formulaci účastníků smlouvy nevztahuje, a to již s přihlédnutím k tomu, že ČSSD hodnotí následné přistoupení k mandátní smlouvě toliko jako interní ujednání týmu právních zástupců. Nejsou-li smluvní strany smlouvy definovány dostatečně určitě, jedná se jistě o důvod neplatnosti smlouvy, ovšem jak uvedl Ústavní soud již ve svém rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 625/03, je třeba volit takový výklad smluvního ujednání, který by neplatnost smlouvy apriorně nezakládal. Výše citovaným náležením tak byl podpořen princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Při výkladu jednotlivých smluvních ujednání by tak soudy měly postupovat nanejvýš citlivě a obezřetně, aby v co nejširší možné míře etily autonomní vůli smluvních subjektů, na níž je třeba klást důraz. Podstatou takového postupu je pak především zajištění důvěry a legitimního očekávání potencionálně dotčených subjektů s tím, že výsledek by měl být slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.

38. Ústavní soud již v minulosti judikoval, že jedním z principů právního státu je ochrana té osoby, která činila právní úkon s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav. Uplatňování principu důvěry (*fides*) v úkony dalších osob při veškerém sociálním styku s nimi je základním předpokladem pro fungování komplexní společnosti (Luhmann, N.: *Vetrauen ein Mechanismus der Reduktion*

socialer Komplexität. Stuttgart 1989, str. 1). Důvěru je třeba pokládat za elementární kategorii sociálního života. Na jedné straně vyjadřuje vnitřní postoj odrážející eticky odůvodněné představy a očekávání jednotlivých členů společnosti, na straně druhé je výrazem principu právní jistoty, který představuje jednu z fazet materiálně, tj. hodnotově, chápaného právního státu, jehož ústavně normativní výraz je obsažen v čl. 1 odst. 1 Ústavy.

39. Z jednání učiněným jedním z mandatářů ČSSD, konkrétně JUDr. Altnerem, je zcela zjevná a nezpochybnitelná snaha o vyvolání důvěry ostatních mandatářů, že jsou uzavřenou smlouvou vázáni. Obdobně též z jednání mandanta, tedy ČSSD, nevyplývá, že by se necítila být, ať již stěžovateli či JUDr. Hájkovi, za jimi poskytnuté služby zavázána. ČSSD přistupovala ke svému právnímu zastupování ze strany JUDr. Halbicha a JUDr. Hájka aktivně, poskytovala jim nezbytnou součinnost a advokátu JUDr. Hájkovi pro své zastupování dokonce vystavila plnou moc. Není tedy důvodu, pro který by ČSSD neměla být ve vztahu ke stěžovateli smluvně zavázána. Tato vůle ČSSD se v konečné fázi projevila též v její nejistotě při vyplácení odměny za poskytnuté právní služby.

40. Dle názoru Ústavního soudu je při vyjasňování vztahů mezi zúčastněnými subjekty nutno přihlídnout též k dalším okolnostem případu, které prokreslují kontury společenských a právních vztahů, vzniklých mezi výše zmíněným týmem právních zástupců a ČSSD. Předně je třeba zdůraznit, že mandátní smlouvy, na jejichž základě výše jmenovaní právníci jednali, mohou být uzavírány v různé právní formě, a to ať již písemně či ústně. Jednotlivým prvkem je jejich úplatnost, což představuje na jedné straně pro mandanta vznik povinnosti zaplatit za poskytnuté služby a na straně druhé zakládá u subjektů právní služby poskytující legitimní očekávání, že jim za provedené služby bude zapláceno. Pokud se tedy stěžovatel domáhá nahrazení projevu vůle, aby mu mohla být vyplacena odměna za provedenou práci, nelze toto považovat za cosi neobvyklého, nemravného či snad dokonce protiprávního. Žádná ze zúčastněných stran nezpochybňuje, že by stěžovatel svoji práci neodvedl či ji odvedl nekvalitně apod. Dlužník, v tomto případě ČSSD, ba právě naopak kvalitu práce stěžovatele a JUDr. Hájka podtrhuje a je tedy zcela absurdní, aby se jim nedostalo odměny.

41. Další okolností, kterou je třeba zohlednit při hodnocení vztahu mezi ČSSD a stěžovatelem, potažmo JUDr. Hájkem je způsob, kterým za mandanta jednali. Pokud by, ať již JUDr. Halbich či JUDr. Hájek, jednali v roli substituce, museli by být k takovému jednání ze strany JUDr. Altnera vybaveni plnými mocemi, což však v proběhlém soudním řízení prokázáno nebylo. Z listin založených ve spise se podává, že stěžovatel sepsal se statutárními zástupci ČSSD několik notářských zápisů, přičemž z jejich hlavičky vyplývá, že žádný jiný zástupce, např. JUDr. Altner, se tohoto jednání neúčastnil. Stěžovatel jednal přímo s klientem a v následně zaslaných dopisech, ať již ing. Milošem Zemanem či ing. Jiřím Paroubkem, jsou poskytnuté právní služby v osobní rovině oceňovány, což nelze očekávat, pokud by byly tyto činnosti vykonávány na základě substituce. Jen pro doplnění lze uvést, že advokát JUDr. Hájek s ohledem na odlišný charakter činnosti jednal za ČSSD na základě plné moci, která mu byla udělena přímo od mandanta. Nikoliv tedy na základě substituce JUDr. Altnera.

42. Vzhledem k výše uvedenému má Ústavní soud za to, že obecné soudy při interpretaci smlouvy postupovaly formalisticky bez zjišťování skutečné vůle účastníků smlouvy, přičemž se nevypořádaly se shora zmíněnými, dle názoru Ústavního soudu,

IV. ÚS 128/06

relevantními skutečnostmi, čímž dospěly k nesprávným skutkovým zjištěním a ve svém důsledku i k nesprávnému právnímu posouzení věci. Tyto vady jsou takového charakteru, že zakládají porušení článku 11 odst. 1 a článku 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a napadené rozsudky obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. listopadu 2009

Vlasta Formánková
předsedkyně IV. senátu Ústavního soudu

